

ŞAMANİZM İNANCI

Betül BAYER*

Asırlardır doğayla bütünleşmiş Orta Asya insanı, yeryüzü ile gökyüzü arasında bağlar kurmaya çalışılmıştır. Varlıkların içindeki cevherler keşfedilmiş, onlardan medet umulmuştur. Doğa karşısındaki güçsüzlük sonucu doğaya teslimiyetle doğa dinleri oluştu. Günümüzden binlerce yıl önce yaşanan bu inanca Şamanizm adı verilmiştir. Şamanizm, tarih öncesine ait olan, yeryüzünde hiçbir uygarlığın mevcut olmadığı dönemde oluştuğu varsayılan bir düşünce ve inanç sistemidir. Temel olarak sihir ve büyüye dayanır. Her hangi bir kurucusu veya kutsal kitabı olmadığı gibi ortaya çıkış tarihi de belli değildir. Köken olarak anaerkil dönemde ortaya çıktığı tahmin edilmektedir.

Orta Asya'da Şaman kelimesinin kökeninin “büyücü, sihirbaz“ anlamına dayandığını görmekteyiz.

Şamanizm inancını tanıtan, törenler yapan din adamlarına verilen ad da “Şaman” olarak tanımlanmıştır. Şaman olacak kişi çocukluk çağında gösterdiği bazı ruhsal belirtilerden anlaşılırmaktaydı. Şaman ayin sırasında önce kendinde büyük bir yorgunluk hisseder, vücudu kasılıp titrer, göğsü daralır ve birtakım sesler çıkartarak ağlamaya başlar. Sonra birdenbire ayağa kalkarak hoplayıp zıplamaya ve dans etmeye başlar. Ağzından köpükler saçarak yere yıkılır. Bu durumu inananlar tarafından Şaman'ın bu dünyadan koparak öbür dünyaya, yani ruhlar âlemine geçtiği şeklinde algılanır. Nöbet geçtiğinde ayağa kalkar ve davulunu monoton bir ritimle çalmaya başlar. Tanımlanan bu belirtiler epilepsi hastalığı için belirtilen tanıları anımsatmaktadır. Kriz çan sesleri duyulması ile başlamakta ve bittiğinde de hastada zekâ kıvılcımları oluşmaktadır. Kriz bitiminde hayal gücü en üst düzeydedir ve kişi olağanüstü yaratıcı bir durumdadır. Kriz sırasında cin, peri, devler ve ruhlar gören Şaman ayıldığı zaman öteki dünyadan haberler verir.

Bu özelliklere sahip Şaman adayı uzun süre denenir. Genç aday değişik ayinlere ilişkin gerekli bilgileri güçlü Şamanlardan alır. Günü geldiğinde de yaşlı Şaman genç Şaman'ı yüksek bir dağa çıkartır. Orada Şaman elbisesi giydirir ve davulunu verir. Adayın sağında dokuz erkek solunda da dokuz kız çocuk yer alır. Hoca da Şaman elbisesini giymiş olarak adayın arkasında durur. Genç Şaman hocasının okuduğu yemini tekrarlayarak yoksullara ve düşkünlere yardım edeceğine ve yüksek dağların zirvesindeki ruhlara saygı gösterip hizmet edeceğine söz verir. Şaman daha sonra bir “Ölme ve Dirilme” olayı yaşar. Aday baygınlığa benzer bir duruma geçer. Bu durum geçince bir deniz hayvanı tarafından yenildiği söylenir. Şaman adayının iskeleti kalır,

---

* Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Birinci Sınıf Öğrencisi

ancak daha sonra uyandığında eski hâline döner. Bu görüntüsü ile tören bir imitasyon törenini andırır.

Şamanlar dinsel törenler sırasında kendilerine özgü giysiler giyerler. Giysi Şaman için çok önemlidir. Giysilerinin üzerinde çeşitli maddeler ve motifler bulunur. Bu şekillerin de önemli olduğuna inanılır. Elbise üzerinde de genellikle hayvan motifleri vardır.

Şamanlar için cübbeden sonra en önemli parça “Şaman Davulu”dur. Davul kayın veya sedir ağacının temiz ve zedelenmemiş, hiçbir insan eli değmemiş ve hiçbir hayvanın yaklaşmadığı düşünülen dallarından yapılır. Şaman öldüğünde davulu parçalanarak bir ağacın dalına asılır. Şaman da bu ağacın dibine gömülür.

Orta Asya’da bugüne yansıyan görüntüsü ile Şamanist inanca göre dünya “Gök”, “Yeryüzü” ve “Yeraltı” olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Gökle yeraltı arasında yani güzellik ve kötülük arasında insanların yaşadığı yeryüzü bulunmaktadır. Yeryüzü iki zıtlık arasında yaşamın var olduğu bir yerdir. Siyahla beyazın, iyilik ile kötülüğün, güzellik ile çirkinliğin mücadelesi arasında kalan insanın kendi doğru yolunu ruhlarının yardımı ile bulmaya çalıştığına inanılırdı. Dünyanın en eski inanç sisteminde görülen bu yeniden doğuş olayının günümüze kadar uzanan birçok yansıması görülmektedir. Dünyanın en eski inanç sisteminde görülen bu yeniden doğuş olayının günümüze kadar uzanan birçok yansıması görülmektedir.

Türk Tatarlar, gökyüzünü bir çadır gibi planlar. Daha önce de belirtilmiş olduğu gibi yıldızları temsil eden çadır dikişleri göğün çeşitli katlarının havalandırılması için açılmış delikler olarak tasvir edilir. Göğün ortasında büyük çadırı bir orta direk gibi tutan Kutup Yıldızı parlamaktadır. Altaylılar Kutup Yıldızını bir direk olarak tasarlarlar. Kutup yıldızını temsil eden bu direk, evin direğidir ve kutsaldır. Bu direğe bez parçaları bağlanır ve dibine sunular konur.

Şamanların “Totem Direği” bu direktir. Eski Türkler dağların Tanrı makamı olduğuna inanırlardı. Dağların, “ana” olarak algılanan yeryüzünün, göğe uzanan ve ”baba” olarak algılanan göksel güçlere dokunmaya çalışan kolları olduğu düşünülürdü. Doğal olarak göksel güçler, önce dağlarla ilişkiye geçerlerdi, bu nedenle dağlar tanrısal mekânlardı. Öldükten sonra yükselen ruhlar, yani iyi insanların ruhları oraya giderlerdi. Her boyun bir kutsal dağı olurdu ve o dağda oturduğu varsayılan kutsal koruyucu ruhların olduğuna inanılırdı.

Şamanizm inancı çok tanrılı çok ruhlu ve totemli gözükmele beraber, Uygur tapınakları incelendiğinde farklı bir görüntü ile karşılaşılır. Aslında var olan tek tanrı Gök Tanrı’dır.

Türklerin İslâmiyet’i kabulünden bu yana on asır geçmiş olmasına rağmen, bugün günlük hayatımızdaki birçok kültürel öge İslam’dan önceki kültürün izlerini taşımaktadır. Şimdi bunlardan bazılarını ele alalım:

Yakut Türkleri ay tutulmasını ayın küçülmesi olarak yorumlamakta, bu küçülmenin ayın kurtlar ve ayılar tarafından yenmesinden kaynaklandığını düşünmektedirler. Altaylılar ise ay tutulmasının “Yelbegen” isimli yedi başlı bir canavarın ayı yemesi sonucu oluştuğuna inanmaktadırlar. Orta Asya’da bu yaratıkları korkutup kaçırmak ve ayı kurtarmak için de havaya taş atılmakta ve gürültü yapılmaktadır. Bu inanişin devamı olarak bugün de Anadolu’da ay tutulması sırasında havaya silâh sıkılır, teneke çalınır ve gürültü yapılır

Cami avlularında mum yakılması, ağaçlara bez ve çaput bağlanması da Şamanizm döneminden günümüze aktarılan geleneklerdir.

Şaman inanişına göre ruh fizikî bedeni 40 gün sonra terk etmektedir. Türk destanlarında kırk sayısı çok yer alır ve kırk yiğitler, kırk kızlar epeyce geçer. Günümüzde mezar, türbe, yatır ve benzeri yerlerin ziyareti ve bunlardan medet umulması da bu inanç sisteminin devamı olarak ortaya çıkmıştır. Anadolu’da da ağaçlara çaput bağlama kafesteki kuşların salıverilmesi hâlen sürdürülen gelenekler arasındadır. Şaman dünyasında ölüme inanılmadığı için Anadolu’da çoğunlukla “öldü” kelimesi kullanılmaz. Ruhun ölmediğini vurgulamak için, “Göçtü”, “Dünya değiştirdi”, “Hakk’a yürüdü” gibi anlatımlar kullanılır. Anadolu’da halk arasında “nazar” olgusu çok yaygın bir inançtır. Yine, istenmeyen bir olay duyulduğunda tahtaya el ile tokmak gibi üç kere vurulması da, kötülükten korunmak, kötü ruhların duymasını önlemek amacıyla yönelik eski bir Şaman inanişidir.

Yararlanılan Kaynaklar:

- Şamanizm – Türkler’in İslamiyet ‘ten Önceki Dini; Etik Yayınları, Şubat 2000; Cemal ŞENER
- Okültizm – Tarih Boyunca Gizli Bilimler; Ege Meta Yayınları, 1996; M. Reşat GÜNER
- İlkel Mitoloji – Tanrının Maskeleri; İmge Kitapevi, Şubat 1992; Joseph CAMPBEL